

Transzlingváló osztályterem Tiszavasváriban

A projekt célkitűzései

Projektünk helyszíne a tiszavasvári Magiszter Általános Iskola. Az itt tanuló diákok családjaikban a magyar mellett a romani nyelvet használják. Vannak olyan gyerekek, akik az óvodába érve az óvónők szerint nem tudnak magyarul, mert a közösségben jelen van a nyelvi szocializációnak egy olyan módja, amelyik szinte csak romani nyelvi erőforrásokat hasznosít. Ugyanakkor a közösség más szocializációs mintái a romani és a magyar nyelvet változó mértékben vonják be. Az iskolába járó diákok többsége egy városszéli szegregátumban él.

Mivel az otthon beszélt nyelvnek a magyar tannyelvű iskola korábban nem tudott helyet biztosítani, a magyar nyelvi fejlesztés vált prioritássá. Ez azonban mérsékelt eredményekkel járt. A lemorzsolódási arány az iskola erőfeszítéseinek eredményeképpen ugyan kicsi, de az elmúlt években a gyerekeknek csak kis része tudott továbbtanulni.

Szociolingvisztikai megalapozottságú projektünk az iskolába járó diákok tanulmányi előmenetelét egy új módszertannal (és a mögötte lévő nyelvideológiai elgondolásokkal) támogatja. A transzlingválásnak (García 2009) nevezett elmélet lényege, hogy a kétnyelvűnek mondott emberek nyelvi repertoárja ugyanúgy egységes és oszthatatlan (García 2014), mint azoké, akiket egynyelvűként tartunk számon, csak a hozzá tartozó nyelvi erőforrásokat a beszélői tudat nem egy nyelvhez, hanem kettőhöz vagy többhöz rendeli hozzá. Azonban a beszélők megszólalásaik során szabadon és a kommunikációs célnak leginkább megfelelően válogatnak egységes nyelvi repertoárjukból. Az általunk is alkalmazott nyelvpedagógiai elgondolás erre épít: nem a tanulók által használt (egy) nyelv, például a magyar vagy a romani, hanem a nyelvi repertoár egészének fejlesztésével támogatja a beszélők társadalmi versenyképességét (García-Kleyn 2016).

Ezt a célt úgy kívánja elérni, hogy a tanulók mindennapi beszédmódjaira figyel. Azokat a megszólalási módokat, ahogy a tanulók otthon beszélnek, a tanulási folyamat részévé teszi. Ahelyett, hogy a tanulók beszédmódjait a tanulási folyamat kezdetétől a saját elvárásaihoz igazítaná, alkalmazkodik azokhoz. Ezáltal az otthonosság és a folytonosság érzését nyújtja a tanulóknak, ami nagyobb biztonságérzethez és bátrabb, több, rétegzettebb és változatosabb kommunikációhoz vezet. Felhagy azzal a gyakorlattal, amely az iskolát az egynyelvűséggel és a sztenderd konstrukciójához kötött megszólalással kapcsolja össze.

A módszertan alkalmazásának következtében mindenki számára nyitva áll a lehetőség, hogy a közösen felállított keretek között az órán úgy szólaljon meg, ahogy tud és/vagy szeretne. A gyerekek általános nyelvi kompetenciáik (García-Kleyn 2016: 24 – például összefoglalás, történetmondás, érvelés, dialogizálás stb.) használata és fejlesztése közben, a tanár koordinálásával órai tevékenységeik során a romani nyelvet is használják. Feladataikat részben vagy egészben romani nyelven oldják meg. Például egy szövegnek romani címet adnak, arról szóban vagy írásban romani összefoglalót készítenek, romani nyelven jegyzetelnek, lemaradó osztálytársaiknak romani nyelven segítenek – a lehetőségek tárháza szinte végtelen.

A módszertanokat alkalmazó pedagógusok szerint a transzlingváló órákon megváltoznak a viszonyok: az egyébként gyengén teljesítő diákok aktivizálódnak, ők is sikerélményekre tehetnek szert. A gyerekek romani nyelven sokszor többet tudnak, mint magyarul: az első osztályos tanítónő elmondása szerint például romani megszólalásoknál jobban elvégzik a szavak és a hangok szegmentációját. Ezek a felismerések aztán segítik a pedagógust ugyanezeknek a képességeknek a magyar nyelvhez való hozzárendelésében is. A módszertan szerves része, hogy kulturálisan releváns tanulási tartalmakat alkalmaz, figyel a közösség hagyományaira, szokásaira, életére. A gyerekek szívesen kötik össze életük iskolai és otthoni

vonatkozásait. Más tekintetben is csökken a távolság otthon és iskola világa között (García-Kleyn 2016). A transzlingváló módszertanok nem csak a közösség nyelvét, a közösségi kulturális tartalmakat vonják be az iskolai munkába, de a közösség idősebb tagjait is: vendég szakértőként jelenhetnek meg az iskolában. Például a születésről szóló etikaórán az édesanyák meséltek arról, hogy milyen készülődés előzi meg és követi egy-egy kistestvér megérkezését). Más esetben nélkülözhetetlenné válnak a közösség felnőtt tagjai feladatok elkészítésében: a diákoknak például romani nyelvű kulturális tartalmakat kell gyűjteniük a közösségben és azokat az iskolában magyar és/vagy romani nyelven kell prezentálniuk.

A megvalósítás módja

A projekt előzménye egy 2016 februárjától a Károli Gáspár Református Egyetemen működő szociolingvisztikai diákműhely tagjaival (és a 2016/2017-es tanévben a Budapesti Református Cigány Szakkollégium hallgatóival) végzett több színterű etnolingvisztikai kutatás, amelyet a tiszavasvári, helyben oláh cigányként kategorizált közösségben folytatunk. 2017 őszéig 55 tanórát látogattunk meg a Tiszavasvári Magiszter Általános iskolában és óvodában, ahová a közösséghez tartozó gyermekek járnak. Mintegy 50 beszédpartnerrel (tanárokkal, szülőkkel) szociolingvisztikai interjúkat készítettünk az iskolában, lakásokban és közösségi szintereken (17 órányi hanganyag). A résztvevő megfigyelés eszköztárát is használjuk; sok időt töltünk a közösségben különféle formális (istentiszteletek) és nem formális (közös játékok, nyári tanoda) programokon, az óvodában és az iskolában. E tevékenységünk célja, hogy pontosan megismerjük a közösség nyelvi gyakorlatait.

Az első eredmények publikálása (Heltai 2016) után a Magiszter iskola vezetője (Kerekesné Lévai Erika) saját tanóráin kísérletezett a transzlingváló alapelvekkel és módszertanokkal. Jó tapasztalatai nyomán az igazgató és a KRE kutatócsoport vezetőjének (Heltai János Imre) kezdeményezésére, az iskola munkatársainak és a kutatócsoport tagjainak részvételével megalakult a Tiszavasvári Transzlingváló Műhely. A havonta ülésező műhely célja a transzlingváló gyakorlatok bevezetése, terjesztése és erősítése az iskolában. Ezzel párhuzamosan 2017 őszén elindítottuk a projekt honlapját is, ahová minden, a projekttel kapcsolatos dokumentumot feltöltünk. Ezzel fő célunk, hogy programunkat a szűkebb nyelvész és pedagógus szakma, illetve a szélesebb pedagógus közönség mellett más érdeklődők is figyelemmel kísérhessék. Számítunk a nemzetközi szakmai közönség érdeklődésére is, ezért a honlapot angol nyelven is üzemeltetjük.

A 2017/2018-as tanévben néhány tantárgyból (elsősorban etika és magyar nyelv), néhány osztályban és néhány pedagógus részvételével gyűjtünk további tapasztalatokat, kidolgozzuk a program bemeneti és kimeneti mérési lehetőségeit, folytatjuk és folyamatossá tesszük a közösség tagjainak és a pedagógusoknak a programról való tájékoztatását. Az újonnan belépő első osztályok tanítását azonban már tervszerűen a transzlingváló elvek és gyakorlatok szerint kezdi meg az intézmény. Az egyik osztály év elején, a másik félévkor kezdi meg a transzlingváló alapelvek szerinti munkát. A projektet mérések kidolgozásával és felvételével kezdtük meg 2017 szeptemberében és októberében. Mindkét osztályban felvettünk egy nyelvi kompetenciákat vizsgáló tesztet mind transzlingváló módon, mind hagyományosan, azaz kizárólag a gyerekek magyar nyelvi erőforrásaira támaszkodva. Szintén a 2017/2018-as tanévtől kezdve kiterjesztjük etnolingvisztikai vizsgálódásainkat Tiszavasvári másik részén élő, magyarcigánynak mondott közösséghez tartozó beszélők otthoni és iskolai nyelvi gyakorlataira is (a részprojekt felelőse Jani-Demetriou Bernadett PhD-hallgató).

Az első év tapasztalatai függvényében tervezzük a jelenleg a Magiszter Általános Iskolában zajló projektnek az iskola nagyobb hányadára való kiterjesztését, illetve további néhány év alatt egy teljesen kimunkált, mások által és más körülmények között is használható program

kidolgozását. Tapasztalatainkról egyéb multiplikációs tevékenységek mellett publikációk folyamatos megjelentetésével, illetve (nyelvészeti és pedagógiai) szakmai konferenciákon számolunk be. Programunktól azt is reméljük, hogy a közösség gyermek tagjai sikeresebbek lesznek nem csak magyar nyelvi gyakorlataikat, hanem tanulmányaik egészét tekintve, de legfőképpen azt szeretnénk, ha iskolai létük egészére felszabadító, motiváló hatással lenne programunk.

Finanszírozás

A projekt finanszírozása a 2016/2017-es tanévben a Budapesti Református Cigány Szakkollégium kutatási projektjeként volt biztosított. Ez a budapesti résztvevők utazási, szállás- és étkezési költségeire terjedt ki. A 2017/2018-as tanévtől a projekt függetlenedett a szakkollégiumtól, és a résztvevők jelenleg maguk finanszírozzák azt.

Jelenleg és a jövőben hazai és nemzetközi tudományos és szociális pályázatok segítségével tervezünk forrást bevonni. Ezek sikerének függvényében reményeink szerint megvalósíthatóvá válik a projekt olyan, például tanári kézikönyv vagy jó gyakorlatokat bemutató videorepozitórium formájában való leírása, amely az otthon romani nyelvet beszélő gyerekek tanításának támogatását bármilyen európai kontextusban szolgálhatja.

Hivatkozások

- García, Ofelia – Kleyn, Tatyana 2016. *Translanguaging with Multilingual Students: Learning from Classroom Moments*. Routledge. New York.
- García, Ofelia 2009. Education, Multilingualism and Translanguaging in the 21. Century. In: Skutnabb-Kangas, Tove et al. (ed.): *Social Justice through Multilingual Education*. Multilingual Matters, Cromwell. 140-158.
- García, Ofelia 2014. Countering the dual: Transglossia, dynamic bilingualism and translanguaging in education. In: R. Rubdy – L. Alsagoff (eds.): *The global-local interface, language choice and hybridity*. United Kingdom: Multilingual Matters, Bristol, 100–18
- Heltai János Imre 2016. Az egységes nyelvi repertoár pedagógiája. In: *Magyar Nyelvőr* 140/4. 407-427.